

ROUSSEAU DA TOPLUMSAL ÖZGÜRLÜK VE BU ÖZGÜRLÜKTE YASA YAPICININ İŞLEVİ

Yard. Doç. Dr. Yüksel Gençal

Başlangıçta doğal özgürlükten yana olan ama doğa halinde yaşama olasılığının artık kalmadığını gören Rousseau, doğada yaşayan insanın tüm avantajlarını açıkladıktan sonra toplum düzenine geçişinin nelere mal olduğunu belirtip sonra da toplum halindeki insanın özgürlüğünün nasıl güvence altına alınması gerektiği amacıyla kaleme aldığı "Toplum Sözleşmesi" adlı yapıtında, bu özgürlüğün ancak yasalarla sağlanabileceğini savunmuştur. Bu savunmasında yasaları yapanların da önemini göz önüne alan Rousseau'nun bu konuyla yeterince ilgilenmiş olduğunu düşünerek, araştırmamızda Toplumsal özgürlüğün ne olduğunu ve bu özgürlüğün yaratılmasında yasa yapıcının rolünün ne olacağını araştırmayı amaçladık.

Çağımızda bile yasa yapılırken geleneklerin göz önüne alındığı bir gerçektir. Ama yukarıda da söylediğimiz gibi yasa yapanın kuramının siyasal doktrinlerde önemli bir yeri olan gelenekte yer almasının gerektiği sayı çok anlamsızdır. Çünkü, çok özel ve değişik karakterler gösteren bu kuramın varlığı bazı bakımlardan çok şartlı bir görünüme bürünür. Bu yüzden de, bu konu ile ilgilenen yorumcuları bile yanılgıya düşürdüğü görülür. Ama yine de yasa yapanın kurumların düzenlenmesinde önemli bir rol oynadığı yadsınamaz. Bu rolünün neler olduğunu belirleyebilmek için, önce yasanın tanımını yapmakta yarar vardır. Yasa, toplumda bireyler arası ilişkileri düzenlemek amacıyla devletçe konmuş yönerge ve kurallardır. Yasa yapan ise yasacı adı altında yasama gücünü icra eden değil de topluma uygun gelen temel yasaları kabul ettiren ve halkı eğitmeyi başaran, ayrıca devletin kuruluşuna başkanlık eden kişidir. Aslında Rousseau bu tanımla yasal hükümet ile karışmış gibi görünen ve genel iradeye uygun yasaları yerleştiren gücü belirlemeyi amaçlar. Yasacı devletin kurucusu değil, karar verdiği tüm yasaların yapılmasında rol oynayan danışmandır. Daha açıkçası yasacı hükümeti oluşturanın danışmandır. Egemen varlığa modeli sunan kişidir. Rousseau'nun dediği gibi yasacı makineyi bulan mühendistir, ama onu işleten ise işçidir (1). Devletin kuruluşunda yasacının önemi büyüktür. Eğer böyle olmasaydı egemen varlık sa-

1- Conrat Social, Garnier-Flammarion, Paris, 1966. Livre II, thap. VII, p. 76.

dece kendisinin karar verdiği yasaların gelişmesinde kendisini aydınlatacak ve bilgi verecek yetenekli bir danışmana gereksinme duymazdı. Devletin kuruluşunda yasacıya başvuru egemen varlığın yasaları tek başına yapma yeterliliğinden yoksun oluşundandır. Bunun içindir ki, yasa koyucunun görevi ilk bakışta çok yararsız ve çok şaşatıcıdır Rousseau'ya göre. Gerçekten de egemenlik yasaları yapma gücüne bağıymış gibi gelir insana.

Yapıcılık özelliğinden ötürü Egemen varlık her zaman olmak zorunda olduğu şeydir. Genel irade ise doğru olardır ve her zaman kamusal yararlılığa yönelir (2). Daha açık bir deyişle, doğal bir çizgi gösterir. Kuşkusuz, genel iradeye özgü objenin evrenselliğiyle sözleşmenin bütünlüğünün temel sonucu yukarda söylediğimiz gibi olmalıdır. Yasa, iradenin genelliği ile konunun genelliğini birleştiren yasayla belirtilir. Yalnız, halkın anlayışlı davrandığı ve genel irade hata yapmadığı sürece her şey iyidir. Rousseau bu konuda şöyle yazar:

"Her türlü adalet Tanrı'dan gelir; adaletin kaynağı yalnız O'dur. Ama biz adaleti bu kadar yüksekte almasını bilseydik, ne hükümete gereksinmemiz olurdu, ne de yasalara (3).

Bir başka gerçeği de şöyle dile getirir Rousseau:

"Doğal yürütme güçleri olmadığından adalet yasaları insanlar arasında etkisizdir (...) genel irade her zaman doğrudur ama, onu yöneten kafa her zaman aydın değildir (4).

Genel irade aklın şekilsel bir ifadesi olmakla birlikte Rousseau burada Lock'tan daha çok Hobbes'a yakındır. Rousseau'da Hobbes gibi kalabalığa pek güven duymaz. Lock'un düşüncesinin aksine de halkın tabiatının anlayışlı olmaya eğilimli olduğunu kabul etmez. Montesquieu ise halkı haranlığa değer bulur. Çünkü bilir ki, ölçülü olmak halkın elinden gelmez ve sürekli şekilde eylem halindedir. Bu yüzden Montesquieu elverişli yasalarla halkı eğitmek ve bu yasalara büyüklük, sağlamlık verebilmek için büyük yasacılara gereksinim duyar ve bunu başarabilenlere karşı hayranlığını belirtir. Bu yasacılara örnek olarak da Lycurgue ve William Penn'i örnek gösterir Montesquieu (5). Machiavel ise:

"bilen, yargılayan ve icadeden halk değildir, kişidir. Tek bir kişiye göre bir devletin kurulamayacağını ya da düzeltildiğinin görülmediğini (6)

2- İbid., Chap. IV.

3- İbid.,

4- Emile, ou l'Education, Garnier-Flammarion, Paris, 1966. Livre IV, p. 362 ve Contrat social. Livre II, Chap. VI.

5- Montesquieu, Kanumların Ruhı, Kitap IV, Konu VI.

6- Machiavel, Nicolo, Discours sur la Tite-Live, Pleiade. Livre I. cahp. IX, p. 405.

ileri sürer. Gerçekten de böyle bir düşünce içinde olanın bu düşünceyle ilgili uygulama olanak ve gereçlerini de vermesi gerekir. Rousseau da bu düşünceyi paylaşır. Ona göre de yasalara boyun eğmiş olan halk aynı zamanda yasaları koyan olmalıdır (7). Ama sorumluluğun ne olduğu ile kararı alanı belirlemek gerekir. Bunun bilincinde olan Rousseau:

”Kendisine neyin yararlı olduğunu binde bir farketmediği için çok kez ne istediğini bilmeyen gözü bağlı kalabalık böylesine büyük, yasa koya gibi güç bir işi nasıl başarabilir (8).

Çünkü halk her zaman iyiyi ister, fakat onu göremez. Göremeyince de kendisini aydınlatmaya uygun olan şeyi ona bildirmeye gerek duyar. Ondan şimdiki değil de gelecekteki sonuçları ölçüp tartacak yetenek sahibi kılavuzlar ve danışmanlar ister. Çünkü, bu gibi durumlarda egemen varlık, genel istem ve doğru iradeyi dile getirir. Onda sadece sağduyunun ışıkları eksiktir. Oysa, genel irade doğrudur, onu özel iradenin kötülüklerinden korumakla özgürlüğü bir bakıma güvence altına almak mümkündür. Çünkü tek tek kişiler kabul etmedikleri iyiliği görürler. Emile de bu formül özellikle duyguları ile aklı arasında bölünmüş insana uygulamaya çaba gösterilir:

”İyiyi görüyorum, onu seviyorum ve kötüyü yapıyorum, akli dinlediğim zaman etkinim, duygular beni sürüklediğinde ise etkisizim (9).

Halk söz konusu olduğunda görünen şey yukardaki görünümün tersidir. Halk görmediği iyiyi ister. Çünkü halk sağduyusuz iradedir de ondan. Komple bir insana benzemez. Kendisine iyiyi, doğruyu öğreten ve ona bilgiyi taşıyan akıl eksiktir. Yasacının gerekliliğinin doğduğu noktaya gelince, bu da sadece sağduyuya dayalı olan genel iradenin yasa koyucuya yasal görünüm vermesindedir. Bu gereklilik, ondan tanrısal bir kişilik ile tanrısal bir çehre yaratmaya gereksinme duymadan oynayacağı rolüne gizemci bir hava vermeyerek, yasa koyucunun görevinin gerçek tabiatını açıklamaya olanak verir. Aslında yasacı ve sağduyu insana bilgi ve aklın ışıklarını götürür. Boş düşüncenin ötesine gitmeyen akıl ve kadesiz sağduyu ile hiç bir ilişkisi yoktur yasa koyucunun aksine o olağanüstü bir kişide somutlaşmış akıldır. Üstün bir zekâyâ sahiptir. Ama tüm aykırı kanılarda buradan gelir. İnsanı, insanların tüm duygularını sezer ve insan tabiatını çok iyi bilir. Somutlaşmış akıldan ötürü yasa koyucu insanların duygularına hiç kapılmaz ve bu yüzden de yoksulluk, zayıflık ve dayanıklılığımızla hiç ilgilenmez (10). Bu gibi durumlarda insan sadece mutluluğu arar durur. Ama usa uygun insanın mut-

7- Contrat Social. Livre II, chap. VII.

8- İbid, chap. VI.

9- Emile. Livre IV, p. 362

10- Contrat Social. Livre II, chap. VII. ve (Bourgelin, P. La Philosophie de l'existence chez Rousseau. p. 561).

luluğu diğer insanlara bağlı değildir. Çünkü, böyle bir insan řu anda yaşamaz, mutluluğunu çağdaşlarının etkisinden kurtulan bir geleceğe bağlar.

Rousseau, insanlara kanunlar vermek için tanrıların gerekliliğini bildirirse de "Au Manuscrit de Geneve" de önerdiklerinin bu haykırışa fazla aldırış etmenin gereksizliğini de ortaya koyar. "Toplum Sözleşmesi" inde ise doğal eşitliğe aykırı olarak, egemenlik için doğmuş tanrısal insanlarla kölelik için doğmuş insanların var olduğu tezini savunan her türlü açıklamayı kınadığını görürüz (11). Çünkü, ona göre sözleşmeden doğmuş bir topluluk iyilik sever ve temiz yüreklidir, ama, aynı zamanda yapmacıktır da. Bu topluluk bir taraftan da insanda insanın bölücülük yönü olan yeni bir tabiat oluşturur. Çünkü, insan zeki ve özgürdür. Bu yüzden de akıl ve sağduyusu ile kılavuzluk etmesi normaldir.

Yasacının görevlerinden biri de temel yasaları hazırlayıp iyi olanları halka sunmaktır. Rousseau bir yasanın hazırlanması konusunda şöyle der:

"Mimari, binanın ağırlığına temelin dayanıp dayanmadığını anlamak için ne yapması gerekiyorsa, yasacı da iyi yasaları kaleme almadan önce aynı şeyleri yaparak, onları insanların tabiatına uygun bir şekilde uyarlamaya çalışmalıdır" (12) der.

Çünkü, özgürlük kaybedildi mi onu yeniden bir daha ele geçirmek olanaksızdır.

Diğer taraftan yasacının hazırladığı yasa ile bu yasanın kendisine uygulandığı halk hakkında Rousseau:

"Yasa koymaya en uygun halk, yasaların gerçek boyunduruğunu henüz tanımayan ve en rahat şekilde kendi kendine yetebilen, ancak en zor durum da başkalarınca tehdit edilen halktır." (13) der.

Bir yasa yapılırken o yasa ülkenin coğrafi ve ekonomik durumu gözönüne alınmalıdır. Zenginlik kaynakları, iklim ve gelenekleri de unutulmamalıdır. Tüm bunların yanında yasacı da yurttaşların bağlı oldukları politik yapıya yararlı yasaları bulmakta gerekeni yapmalıdır (14). Böyle olduğu sürecede yurttaşların barış sever oluşları ve yasalara karşı saygılı oluşlarından ötürü mutluluk ve özgürlüğu tanıyacak zamanları olur. Mutluluk ve özgürlüğu güvence altına almak amacıyla yasacının yaptığı sözleşme örneği aklın iyi kullanılması gereğine karar veren bir zekânın ürünü olmalıdır.

Halt otoritesinin en büyük kaynağının (15) yurttaşların kalbinde olduğu düşüncesinden hareket eden Rousseau iyi yurttaş olabilecekleri yetiştirmeyi öncirir ve:

11- Contrat Social. Livre I, chap. II. p. 43 ve Manuscrit de Geneve, p. 276.

12- İbid., Livre II, chap. X, p. 82.

13- İbid.,

14- Consideration sur le gouvernement de Pologne. Oeuvres Completes. tome II, p. 429.

”İtaat etmeye yetenekli olsunlar. İtaat ederken de hiç bir şekilde boyun eğmesinler. Sadece yurt sevgisi ile dolu olsun ve yasalara saygılı olsunlar”.

der ve şöyle devam eder:

”Eğer insanlara emretmek istenirse onları yetiştirmek gerekir. Zira halk ya da toplum yasa ve hükümetleri oluşturanın kendisidir. Savaşçı ve iyi yurttaş olabilecekleri gibi, istendiği zamanda aşağılık, yoksul olabilirler. Ancak, böyleslerini değiştirmek uzun bir çabayı gerektirir. Çünkü, yurttaşları değiştirmek, istenilen şekle sokmak bir günlük iş değildir. Yurttaş kendini çocukluktan itibaren eğitir. Bu eşitlik konusunda çocukları yetiştirme, halk eğitiminin sonucuna bağlıdır. Bunlar da yurt sevgisi, yasalara saygı ve genel iradedir” (16).

Rousseau sadece eğitilmiş yurttaşlara seslenmez, aynı zamanda doğa insanların yurttaş şekline dönüştürmek ve onları politik yapının birer üyesi yapmak çabasını da gösterir. Buradaki amaç doğa insanlarını gerçek bir değişime tabi tutarak istenildiği şekilde yeniden yaratmaktır. İnsanın bu değişimi bilinen birdurumdur. Bu durum kendisi için her şey olan, mutlak bir bütünden başka bir şey olmayan ama kendi kendisi yada benzerleriyle ilişkisi bulunan bu doğa insanın uygar insan şekline dönüştürür. Buradaki değeri sosyal yapı ile olan ilişkileri içindedir (17). Söz konusu olan şey insanın tabiatını yani doğal yapısını değiştirmek ve bu değişikliği gerçekleştirirken de insanın doğal yapısından ortaya çıkan doğal güçlerini de yok etmektir (18). Rousseau’ya göre yasacının önemi buradadır. Yasacı insanı değiştirmeyi en iyi şekilde gerçekleştirebilen ve insana gerçek bir anlam vermek için salt bir yaşam elinden alabilen, ayrıca doğadan alınan serbestlik ve fiziki varlığı yerine kısmi ve ahlaki bir varlığı koyabilmektedir. Yasacının başarısı buradadır.

İnsanın bu yeni yaratılışı, tanrının yaptığı gibi tanrısal bir eser mi, yoksa eserini tamamlamak için tanrı tarafından gönderilen bir temsilci ya da bir varlık mıdır? diye düşünüldüğünde, insanın yetişmesinde büyük payı olduğuna inandığımız Devlet ya da Site’nin sadece tüzel kişi olup, bir uzlaşma sonucunda ortaya konan kamusal bir varlık olarak çıktığını görürüz. Bu kamusal varlık, Politik sözleşmeyi yapanların özgür kararından doğmuştur. Yapısının sorumluluğu, değeri ve ayrıca saygınlığı sadece insanlara aittir. Rousseau Emile’de bu konuya şöyle değinir:

”İnsanın yaptığı kötülükler, evrendeki sistemi asla değiştirmeksizin, yine kendinde kalır ve kötülük yapmak yeteneğine sahip olmakla birlikte, Tanrı bu kötülüklerle karşı korunmaktan insanlara yasak koymuş da değildir” (19).

15- Economie Politique, t. I, p. 246-249.

16- İbid.,

17- Emile, Livre I, p. 9.

18- C.S. Livre, II, chap. VIII.

19- Emile Livre IV, p. 365.

Her eylemin ilkesi özgü bir varlığın iradesi içindedir, onun ötesine gidilemez. Devlet ya da Site kurulurken her sözleşme yapan kendini ortak yapımıcı, tümüyle yapmacık bir kurumun ortak yaratıcısı sanar.

İnsanın bu yeni yaratılışının yanında doğal olarak da değiştiği de kaçınılmaz bir olgudur. Öyle ki, doğa halinden uygar, yani toplum haline geçişle ilgili bölüm insanda dikkat çekici ve çok önemli bir değişimi dile getirir (20). Sağ duyuya aykırı düşmeyen eğilim içgüdünün yerini alır. Görev fiziki atılımın yerine; hak ve saygınlık istek ve iştahın yerine geçer. Herkes doğal özgürlüğü ile ortak eşyalar üzerindeki hakkını kaybeder. Buna karşılık, sahip olduğu şeylerin mülkiyetiyle ilgili olarak bir güvence ile toplumsal bir özgürlük elde eder. Böylece insan en iyi olmak ve değişmek özelliğine uygun olarak kendi gelişebilirliğine kendi kendine ortaya çıkmaya olanak veren zemini hazırlar. Şimdiye dek insan aptal ve dar görüşlü bir hayvandan başka birşey değildi. Kendi gelişme özelliğini ortaya koymadığı gibi bu özellikten de yararlanamayacak kadar güçsüz ve yeteneksizdi. Bu özelliklerinden yararlanabilen kişi, kendisinin zeki bir varlık, daha doğrusu, insan olduğunu anlayabilir.

Doğa insanının değişmesi iki zaman ve şekilde olur. Birincisi toplumda herkesin sözleşmeye katılırken özgürce yaptığı sözleşmenin içindedir. Sözleşme üzerine kurulmuş bir törebilim üyesi olarak, her birimizin bazı bakımlardan doğal özgürlüğün tersi olan ahlâki özgürlüğe karşı da yeteneğimiz vardır. Çünkü, insan-oğlu kendini yeniden yaratıp, istediğinde de yapmacık bir varlık olmayı becerebilir. Değişmenin ikinci anı ise yasakoyucu ile ilgilidir. Önerdiği yasalarla insan tabiatını ve insanın nasıl değiştiğini ilmesinin gerektiğini söyler. Sitenin insanına verebilmek amacıyla doğanın insanından güçlerinin nasıl alınmasının gerektiğini de belirterek değişmeyi tamamlamaya çalışır. Bu arada sürekli şekilde aklın sesini işittiren yasa yapıcı sözleşmenin geçerli usa uygun hesabını yapar; çok yüksek ölçüde ahlaki özgürlükle donanmış sosyal insanı bize anlatmayı da boşlamaz. Böyle bir insan bir tanrı olmadığı gibi, tanrının gönderdiği biri de değildir. Kendi kendinin yetkin efendisidir. Son derece özgür ve sağduyu sahibidir. Rousseau'da geçmişteki büyük yasa yapıcılar gibi;

”temel yasalar bir toplumun deha,karakter, zevk ve geleneklerini geliştirmekten daha önemli bir amaçları olabilir miydi” (21).

diye kendi kendine sorar. Aslında konulan temel yasaların amacı, toplum bireylerine yurt sevgisi ve ortadan kaldırılması olanaksız olan alışkanlıklar vermek olmalıdır. Moise de silahsız, sanatsız, erdemden yoksun, topraksız bir sürü mutsuz kişi işbirliği yaparak bu başı boş insan sürüsüne diğer ulusların gelenek ve göreneklerini empoze ederek, özgür bir şekilde, politik yapı ortaya çıkarır. Üyeler arasında

20- C.S. Livre I, chap. VIII.

21- Gouvernement de Pologne, Chap. II, p. 427-428.

da, komşu imparatorluğa karşı korunmak amacıyla, kardeşlik bağlarını yerleştirmesini becerir. Çünkü, bir ulusun yaşamı boyunca, komşularının aç gözlü ve saldırgan olmaları nedeniyle her an çok ciddi bir şekilde tehdit edilmesi doğaldır. Bu şekildeki saldırgan ulusun komşularına ulusal bir ruh verip, onları düzene soktuktan sonra, kardeşlik ve eşitliğe alıştırarak hemşerileri ile birlikte mutlu yaşamalarını sağlamak gerekir. Rousseau bu durumda halk onamasının da benimsemesinden yanadır. Üstelik bu konuda da büyük bir rol oynar. Rousseau Polonya ulusunu ele alırken, yasacının yasa hazırlama döneminde ki çalışmasına benzer bir davranış içindedir sanki. Gerçekten de Rousseau için de, yurt sevgisi yanında yasaya saygı ve özgürlük tutkusu her yurttaşa sürekli bir duygu olmalıdır. Örneğin, "eğer bir Polonyalı Rus olmayı kabul etmezse, Rusya Polonya'yı hiç bir zaman boyunduruğu altına alamaz" der Rousseau,

Rousseau sürekli erdemli olmanın gerekliliğinin bu konuda ki çalışmaların daha kolay çözümleneceğine inanır. Bunun için de halk eğitim kurumlarına gereksinme duyar. Gerekliliğine inandığı bu eğitim kurumlarının başarıya ulaşmasında insanın kişisel değerlerinin de önemi büyüktür. Bunun için biraz önce sözünü ettiğimiz Polonya ulusunun yurttaşları Rousseau'nun belirttiği değerlere göre eğitilebilseydi Polonyalılar ikinci kez doğuşlarının tarihini atabileceklerdi belki de.

Ayrıca Rousseau Yasa yapıcının nasıl olması gerektiği konusundaki düşüncelerinden birisi de şöyledir:

"Bir ulusa kurumlar vermeye kalkışan kimse önce insan tabiatını değiştirecek gücü, sonra, aslında tam ve başlı başına bir bütün olan kişiyi, bir bakıma hayatını ve varlığını borçlu olduğu daha büyük bütünün bir parçası haline sokabilecek yetiyi bulabilmelidir kendinde. Yine o kimse, insan yapısını güçlendirmek için kendini değiştirecek; doğadan aldığımız maddeselve bağımsız varlığımızı ahlâksal bir varlığa çevirecek (...) güçte olmalıdır" (22).

Yasa yapıcıdan söz ederken onun bu görevi yerine getirmede göz önüne alması gereken güç konusunda ise:

"insandan kendi güçlerini alıp başkasının yardımını olmaksızın kullanabileceği yeni güçler vermesi gerekir. Doğal güçler ortadan kalkarsa, elde edilen güçler sürekli, kurumda bir o kadar sağlam ve mükemmel olur" (23).

der. Yasa yapıcının amacı devletin sağlamlığı ve kuvvetli oluşu yönündedir. Kelemenin etimolojik anlamında devlet bölünmez, kesintisiz bir bütündür. Çünkü, yurttaşların mutluluk ve barış severliliği devlete bağlıdır. Yasa koyucu bu konuda yurttaşları eğitmelidir. Görevi bir devlet kurup insanları yönetmek olmadığı gibi, en azından bir süre için yasa koyucu ve egemen varlık olmak da olmamalıdır.

22- Contrat Social. Livre II, chap, VII, p. 78-79.

23- ibid.,

Planlarını yapıp başkanlık ettiği kurum ya da devletteki doğa insanlarını eğitilmiş, gelişmiş yurttaşlar şekline dönüştürmek yasa yapıcının görevi olmalıdır. Bu durumda tek yasal hükümet, yasalarla yönetilen hükümet olduğuna göre, egemen varlık da yasacının önerdiği yasalarla ülkeyi yönetmelidir. Egemen varlığın tek işi, bir devlette iyi bir toplum oluşturmaya elverişli yasaları yerleştirmek ve yurttaşları eğitip geliştirerek onların toplum kurallarına uymalarını sağlamaktır. Rousseau'nun dediği gibi, yasama gücü sadece egemen varlığa ait olmalıdır, yani genel iradeye; zaten bu yasanın tanımından da anlaşılır. Yasaları öneren, onları düzelten, hiç bir yasa hakkına sahip olmayabilir. Halk da aktarılmaz olan bu haktan ne olursa olsun yoksun bırakılmıyacağı gibi sözleşmeden ötürü ortaya çıkmış olan egemen varlığa ait bu hak, işte ve hukukta başkasına devredilemez. Bu durumda yasa genel iradenin işlevinden başka bir şey değildir. Yasaları kaleme alan kimsenin hiç bir zaman hiç bir yasama hakkı yoktur ya da olmamalıdır” diyen Roussesau ”hatta halk bile, başkasına geçirilemeyen bu haktan istediği zaman vaz geçemeyeceğini” ısrarla savunur (24). Çünkü bireyleri yükümlülük altında bulandıran ancak genel iradedir ve bu irade halkın onayına sunulduktan sonra güven yaratabilir. Yasacı tarafından önerilen çerçeve içinde Sitenin her üyesi genel irade aracılığıyla kendini özgür hisseder ve yeni bir tabiat kazanır. Yasa yapıcının Site de güçsüz oluşu şaşırtır insanı. Bir takım güçlere sahip olsa bile, bu güçlerin Site içinde hiç bir etkinliği yoktur. Bu yüzden de yasa koyucu pedagoglarınkine benzer bir hileye başvurur; kendilerini eğittikleri gibi insanları kurum ve yasalarla yetiştirmeyi öne sürerler. Onlara ruhve yurttaşlık erdemlerinden söz etmek isterler. Emile'nin hocası bunu, Emile'nin kendisine özgü tabiatını geliştirmeye olanak veren koşullara yerleştirmeyi düşünür. Kişinin kendi kendini yetiştirmesi ve kendine yeni bir tabiat vermesi bu özgürlük yardımıyla olmuştur. İnsan ne kadar anlayışlı ve kendi kendinin efendisi olursa olsun, yasa yapıcı bir insan değil olağanüstü kişidir. Uluslara uygun gelen en iyi toplum düzenini bulmak için insandaki tüm aşırı istekleri yaşadığı halde, bunlardan hiç birini duymayan; tabiatımızla hiç bir ilişkisi olmadığı halde onu etrafıca tanımış üstün zekâyâ gereksinme vardır (25). Daha sonra Rousseau, yasacı ne kadar olağanüstü olursa olsun onun da aşırı isteklerinin olacağını, ayrıca bakan bile olmak arzusu yanında, insanlara komuta ettiği gibi yasalara da hükmetmek isteyeceğini ileri sürerek:

”insanlara komuta edenin yasalara etmemesi gerekir. Yoksa tutkularının aleti olan yasalara, çok zaman, haksızlıklarını sürdürmekten başka bir işe yaramaz, bir takım kişisel görüşlerin kendi eserinin kutsallığını bozmasına da engel olamazdı hiç bir zaman” (26).

der. Böylece de yasacı sürekli olarak bir tyran olmak ve gücünü, yetkisini kötüye kullanmak tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

24- ibid.,

25- ibid.,

26- ibid.,

Egemen genel irade yasaların üstündedir. Hatta toplum sözleşmesinin bile. Bu, sakıncası olmayan bir durumdur. Bir insan yasaların üstüne yerleşemez. Çünkü, insan evrensel bir düzeyde kalmak için kendi görüş ve düşüncelerinden asla vazgeçmez. Ama bu arada şunu unutmamak gerekir, genel irade en azından şekilsel bakımdan var olmayı güvence altına alır. Genel irade ile bir insanda somutlaşmış akıl arasında gerekli bir ikiciliğin söz eden Rousseau özgünlüğü sürdürmeyi amaçlarken bu gerçeğide dile getirir. Bir de yasacının insanların kendisine güven duymalarında yapacağı işlerden söz etmek gerekir. Yasaları yaptıktan sonra uygulanması sırasında toplumun kendisine inanmasını ister. Ama, yasacının bazan insanların kendisine inanması için akılcı bir anlatım yolu seçmediğini görüyoruz. Bu da, devletin kuruluşu sırasında, kendisini anlamayacak kadar kültürsüz insanlardan oluşmuş bir toplumla ilgilenerek bu toplumun kuruluşuna başkanlık etmesinden kaynaklanır. Bu insanların kendisine inanmaları için çeşitli yollara başvurur. Sonuçta, ister dayanılması güç olan duygual bir eğilim uyandırsın, ister üstün ve yüce değerlere çağrıda bulunulsun, ister nesnelere tabiatının tanıtılması üzerine olsun, isterse de şiddetle olsun bu toplum üzerinde bir ororite kurulabilir. Ama yine de sonuç alınmazsa yasa yapıcının yapacağı şey, toplumu kendisine inandırmada, kanıtlama yolunu seçmek olmalıdır. Gerçeklerin hatasından ötürü bunda da başarılı olmazsa şiddete başvurmayıp inandırmayı denemelidir. Duygularla hareket edilmemeli hiç bir zaman. Önce tanımlı yapıp, ikna edilip sonradan tanrısal güçle zorlamakla yetinmeli. Rousseau'ya göre yasa koyucu her iki durumu göz önüne alarak onları birleştirmelidir. Duygular gereği inandırmak için tanrılara gereksinme duyan Rousseau:

”İnsanlara yasalar vermek için ilahlar gereklidir” (27) der. Demek ki yasa yapıcı tanrı gibi olmalıdır, ya da yasaların aralıyla tanrılar gibi hareket etmelidir. Burada istenilen şey aslında, yasa koyucuyu ilahi bir kişi ya da tanrının gönderdiği biri olarak göstermek değildir. Çünkü ilahları konuşturmak ve kendisini onların tercümanı gibi göstererek insanları kendisine inandırmak her insana nasip olmayan bir şeydir. Rousseau hiç bir zaman ne yasaya ne de yasa yapıcıya bir ana ilke vermeye çalışır. Gerçek olan bir şey var, o da, yasa yapıcının hileli davranışidir. Yasacı ağzı ile konuşanlar tanrılar değildir. Fakat tanrılarının kendisinin düşündüğü şeyi söylediklerine insanları inandıran yasa yapıcıdır. Böyle hareket edilince de, hiç beklenmedik bir anda, din politikanın içine sokulmuş olur.

Rousseau ve Montesquieu için dinin hizmet etmediği bir devletten hiç söz edilemez (28). Dünyanın düzenleyicisi tanrıdaki yurttaşların erdem ve ahlaki yaşamın koşuludur. Yasa koyucu makul nesnelere ve ileri sürdüğü yasaların düzen ve sırasını açıklar. Görevini bitirdiği zaman bunun kendisini anlayan tanrı tarafından getirilmiş bir sıraya göre düzenlendiğini söyler. Ama yaratılan düzende ortaya çıkan

27- ibid.,

28- ibid.,

yasaları tanrıların ağzıyla söylenmiş gibi göstermek yasal olarak bir hiledir. Bu akli ihmal etmek değil, onu temelden bir düzenleme ile yeniden bulmaktır aslında. İnsan kendini herhangi yüce bir varlıkla ilişkili gibi gösterebilir, ya da halkın gözünü boyayabilecek daha başka çıkar yollar bulabilir. Bu yolla da bazan rastlantıyla bir süre için dinsizler alayını bir araya getirebilirse de hiç bir zaman bir imparatorluk kuramaz. Çünkü, boş gösteriler geçici bir bağı oluşturur; onu sürekli yapan hizmettir. Yasa koyucu içinde sorun buradadır. Yasa koyucunun haklı olabilmesi aklın dilini konuşabilmesi için sürekli kurumlar yaratabilen yüce ve güçlü bir dehaya sahip olması gerekir.

Şimdiye dek yasa, yasacı, genel irade, egemen varlık ve bunlarla birlikte tanrısal varlıktan söz ettik. Tanrısal varlık nedir? Rousseau tanrısal varlığı başlıca üç karakterde tanımlar. Birincisi doktrinlerinin gereği yararlı olmak ve ermişliğidir. İkincisi insanın duygulardaki erişilmez erdemleri, akılları ve bilgileridir. Üçüncüsü ise iradelerine göre doğanın akışını değiştirmek ve durdurmaktaki güçleridir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, toplumsal özgürlükte yasa yapıcı uluslara uygun en iyi toplum kurallarını bulup çıkarmak için, insanların tüm tutkularından geçtiği halde hiç birine kapılmayan, insan tabiatını çok iyi bilen, devlet düzeni içinde olağanüstü bir zekaya sahip, yasalara komuta etmekten sakınan, ruhca büyük biri olmalıdır. Üyelerin her birinin canını, malını ortak güçle savunup koruyan bir toplum biçimi bulmalıdır.